

Skogskapellet

Antikvarisk medverkan i samband med byte av takmaterial,
Nässjö stad i Nässjö kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Skogskapellet

Antikvarisk medverkan i samband med byte av takmaterial,
Nässjö stad i Nässjö kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Jönköpings läns museums dnr: 2023-066

Länsstyrelsens dnr: 433-3090-2023

Rapport och foto: Anders Franzén

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr I2018/00079.

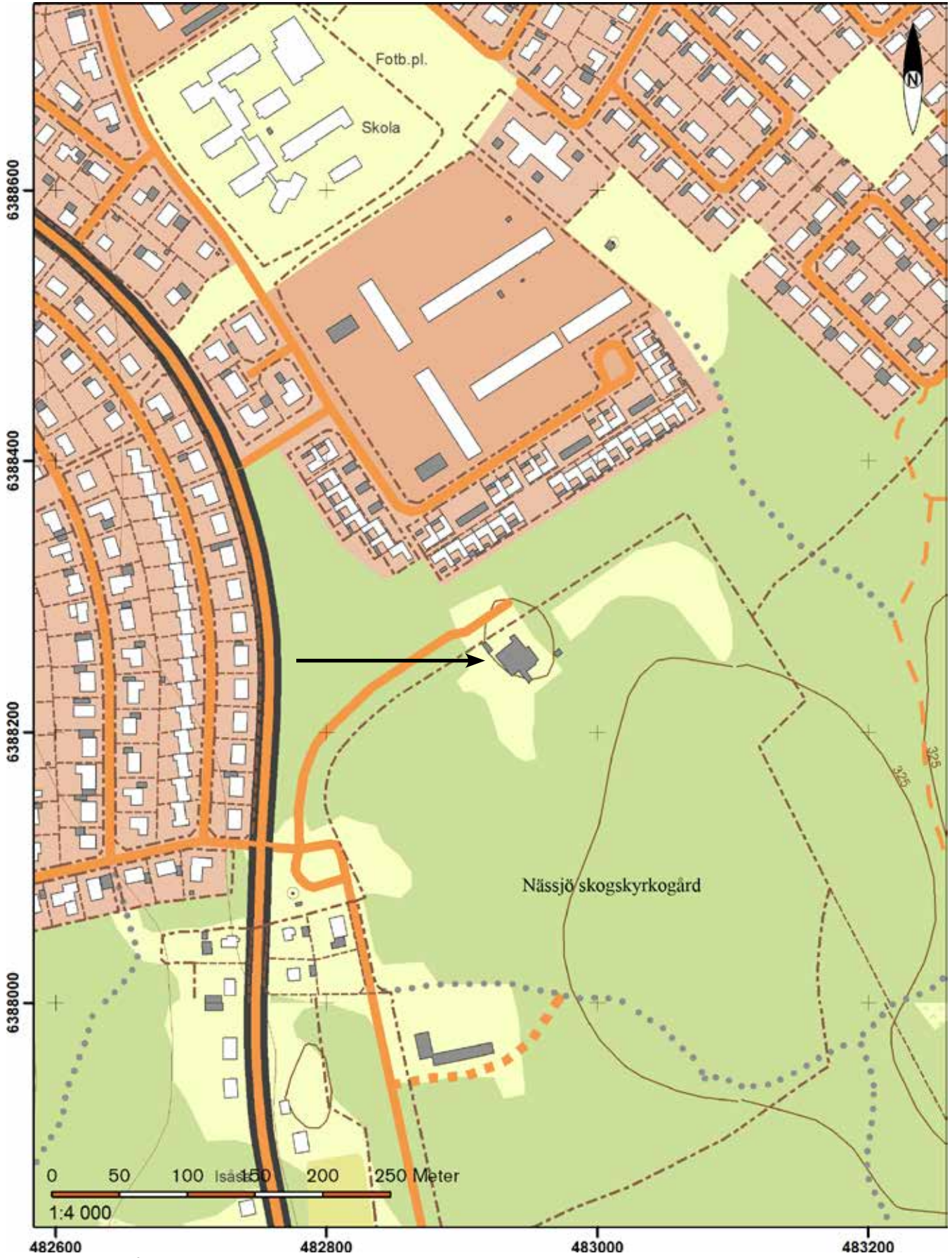
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2024

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Beskrivning och skadebild inför åtgärder.....	6
Vidtagna åtgärder.....	8
Sammanfattning.....	11
Administrativa uppgifter.....	12
Referenser.....	12
Arkiv.....	12
Tryckta källor och litteratur.....	12

Bilagor

Bilaga 1. Beskrivning.....	13
----------------------------	----

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Länsstyrelsen lämnade tillstånd till byte av takmaterial på Skogskapellet på Nässjö skogskyrkogård den 20 juni 2023. Beslutet stadgar att arbetena skall följas av antikvarisk medverkan. Nässjö pastorat har valt att anlita Jönköpings läns museum för denna medverkan. Handläggare har varit antikvarie Anders Franzén, som även sammanställt föreliggande rapport.

Arbetena genomfördes under vinterhalvåret 2023/2024. Denna rapport sammanfattar vad som framkom vid arbetena.

Syfte

Syftet med arbetena var att byta material på byggnadens yttertak, vilket i sin tur föranleddes av att den befintliga konstruktionen skapade kondens som missfärgade taket i kyrkorummet.

Syftet med antikvarisk medverkan var att dokumentera de genomförda åtgärderna i allmänhet, men även att fånga upp eventuella kulturhistoriska iakttagelser. Särskilt viktigt var att takytan skulle hållas så låg som möjligt och attnockens ventilation skulle bli så lite iögonfallande som möjligt.

Historik

Kapellbyggnaden gestaltades av professor Sven Ivar Lind efter en inbjuden tävling 1956. Tävlingsförslaget omarbetades och efter två års byggtid invigdes kapellet 1962. Anläggningen skyddas av kulturmiljölagen genom ett särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet 1996.

Skogskapellet på Skogskyrkogården i Nässjö. Foto B-M Börjesgård 2004.

Beskrivning och skadebild inför åtgärder

Inför arbetena gjordes allmänna bedömningar av förutsättningarna och orsakerna till vatteninträngningen. Själva kapellbyggnaden är en högre byggnadskropp än de omkringliggande tekniska och administrativa delarna av krematoriet och här ligger ett tak av tegelpannor. Under detta finns läkt och papp och därunder isole-ring. Sadeltaket är mycket flackt. Invändigt har det underliggande kapellrummet ett tak av obehandlade, spontade brädor som bärs upp av limträbalkar.

Taket på Skogskapellet var bristfälligt redan i början av 2000-talet och tegeltaket lades om och takfoten gjordes om 2004–2005. I början av 2020-talet uppmärksammades åter igen fuktavsättning i innertaket. Problemet beskrevs då som att det förekom läckage in i kapellrummet, som bland annat gav upphov till fläckar i taket. Detta antogs bero på den flacka lutningen. Smuts, löv och pollen från omgivningen skulle blåsa in under tegelpannorna och skapa problem, exempelvis genom att fukt binds och att pannorna därför fryser sönder. Läckaget antogs ha skapat fuktslöjorna på det från kapellrummet synliga innertaket.

Ovan: Fotrännan med värmekabel samt tegeltakets nedre del.

Ovan till höger: Fotrännans utsida med den önskvärda patinan.

I Linds tävlingsförslag angavs att kapelltaket skulle beläggas med papp, men i projekteringsstadiet hade man i stället föreskrivit kopparpålat. Detta troligen eftersom papp ansågs för påvert för en sakral byggnad. Vid uppförandet belades taket i stället med tegelpannor. Det kan tänkas att koppartaket prutades bort och att tegeltaket i stället valdes som ett billigare alternativ. Det använda teglet (fabrikat Heby) är av en ovanlig typ med ett plant parti och en mindre välvning över skarvarna, kanske för att ge ett något planare intryck är vanliga vingtegelpannor.

Vintern 2004–2005 lades, som nämnts ovan, yttertaket om och då återanvändes tegelpannorna. Kompletterande äldre tegelpannor kunde förvärvas. Trots denna åtgärd har vatteninträngning åter inträffat. Prov har gjorts på hur fuktfläckarna på träet kan göras mindre synliga och detta har gett positiva resultat.

Inför tillståndsgivningen fördes diskussioner kring hur takproblemen skulle kunna lösas och om ett byte till ett plåttak vore möjligt. Från kulturhistorisk synpunkt framhölls att det i regel är viktigt att bibehålla en byggnads ursprungliga material och utförande. Förändringar innebär i regel någon form av förvanskning. I detta fall upptäcktes genom arkiv- och litteratursökningar att tegeltaket inte var planerat från början, utan att man i projekteringen i stället valde ett koppertak, som nämnts ovan. Andra tak och plåtavtäckningar på byggnaden har gjorts med kopparplåt från början. Skogskapellets modernistiska och grafiska gestaltning med raka vinklar och geometriska former talar också för ett mer slätt tak. Andra likartade byggnader av Sven Ivar Lind har dessutom plåttak, exempelvis begravningskapellet på Södra judiska begravningsplatsen i Stockholm. Av denna anledning skulle ett byte från tegel till falsad kopparplåt kunna vara ett alternativ. Från antikvarisk synpunkt framhölls det särskilt att de befintliga takkanternas kopparavtäckningar borde bevaras så långt möjligt eftersom dessa har en önskvärd äldre grönpatinering.

Taken avvattnas med inbyggda fotrännor/rännor, vilket är en riskkonstruktion. Det var angeläget att dessa rännor bevarades, men möjlighet fanns att förstärka dessa för att säkerställa tätheten så långt möjligt.

Takfoten med fotrännan och gavelpåsen med åskledarlinan. Tegeltaket ligger på en högre nivå än omgivande plåtytor.

Den högre kapelldelens gavel där gavelplåtarnas grönårgade yta framträder. Vidnocken finns de uppskjutande nockpannorna.

Vidtagna åtgärder

Inledningsvis revs de befintliga tegelpannorna och den underliggande läktningen. Den gamla isoleringen revs också. Det mest väsentliga vid rivningsarbetena var att de delar av takets kopparklädnad utefter gavlar och takfot och som skulle ingå i den nya takbeläggningen bevarades. Med andra ord bevarades fotrännor samt vindskivor och de plåtintäckningar som fanns mot tegeltakens gavlar. Alla dessa delar var ursprungliga och hade en grönaktig oxidering, vilken var viktig att bevara.

Här pågår uppbyggandet av den nya takkonstruktionen över den befintliga takbotten. Ångbroms, regler och cellulosaisolering ligger under den nya, övre takbotten där takpapp och plåt sedan läggs.

Därefter lades reglar och en ångbroms på takbotten och därpå en ny, tjockare cellulosaisolering. På denna lades en takbotten av råspont som i sin tur belades med papp.

Slutligen lades kopparplåt i skivtäckning på taket. Skivorna lades med tvärfalsar med så liten förskjutning som möjligt, maximalt 50 mm.

Ovan: Ny takbotten av råspont där papp läggs ovanpå. Till vänster: Takomläggningsarbete närmast gavelsidan. Den äldre plåtavtäckningen som skall bevaras viks undan temporärt.

Ett mål var att den nya, plåtklädda takytan inte skulle ligga på en högre nivå jämfört med tegeltakets övre nivå. Därför gjordes isolering och plåtunderlag så låga som möjligt, men ändå med tillfredsställande funktion. Enligt plåtentreprenörens bedömning kom plåtytan att hamna något lägre än tegeltakets tidigare övre linje.

En annan strävan var att göra den nödvändiga luftningen av takkonstruktionen så lite iögonfallande som möjligt. Detta var inget problem vid takfoten. Här förlängdes takytan något så att

De yttre delarna av fotrännorna bevarades med vattenutkastare, som fanns för att säkerställa vattenavledningen om de invändiga stuprören inte skulle tjäna sitt syfte.

Ovan: Insidan på fotrännan med den nya luftningskonstruktionen till vänster.

Ovan till höger: Kapellgaveln efter takomläggningen. Kantplåtarna med ärgad kopparplåt är bevarade.

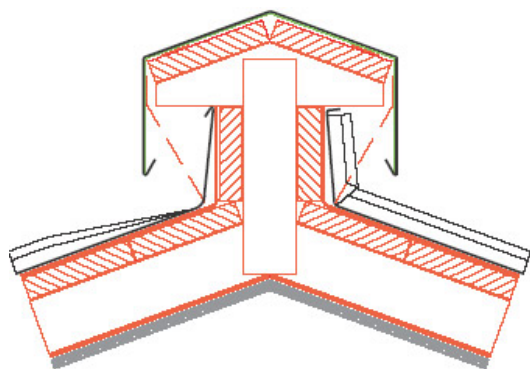

en luftspalt med galler kunde skapas. Vidnocken gjordes en uppbyggnad med en ventilation. Denna uppbyggnad påminde i viss mån om tegeltakets nock som tidigare utgjorts av nockpannor med ett rektangulärt tvärsnitt. Båda dessa nockkonstruktioner visar således ett visst släktskap.

Inför arbetena diskuterades i vilken mån tvärfalsarna skulle förskjutas. På en ursprunglig, mindre takyta var tvärfalsarna förskjutna på ett oregelbundet sätt. På takytan ovanför entréhallen i söder som lagts i sen tid var tvärfalsarna förskjutna minimalt. Eftersom detta tak ligger betydligt lägre och är mer synligt valdes detta läggningssätt som förebild även för de nu aktuella arbetena.

Befintliga värmekablar i vattenrännorna bibehölls liksom åskledarens linor.

En viktig slutsats av arbetena var att takets äldre konstruktion skapat kondens som gett fuktfläckar i innertaket. Det var således inte främst läckage genom yttertaket som var huvudproblemet. Den förbättrade värmeisoleringen bedöms motverka detta i framtiden.

Priincipskiss för nockventilationen.

Det nyladga plåttaket sett från en lägre byggnadsdel.

Sammanfattning

Yttertaket på kapelldelen på Skogskapellet i Nässjö har fått en ny takbeläggning. Det gamla tegeltaket har ersatts av ett nytt av kopparplåt. Materialförändringen kunde motiveras av att arkitekten i projekteringsstadiet förordade plåt i stället för tegel. Arbetena utfördes vinterhalvåret 2023–2024.

Skogskapellet med det nylagda taket knappast synligt från den närmaste omgivningen.

Sven Ivar Lind ritade även Södra Judiska begravningsplatsen invid Skogskyrkogården i Stockholm. Detta invigdes 1969. Byggnaden har en liknande kubisk form och är dessutom försedd med ett plåttak. Foto: Wikipedia.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	433-3090-2023
Jönköpings läns museums dnr:.....	2023-066
Byggherre:	Nässjö pastorat
Projektledare:.....	Martin Karlsson
Byggentreprenör:.....	Byggnadsfirma Lundberg & Carlsson AB, Malmbäck
Plåtentreprenör:.....	Nässjö byggnadsplåt AB
Antikvarisk medverkan:.....	Anders Franzén
Rapportansvarig:	Anders Franzén
Rapportgranskning:.....	Mikael Nordström
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Nässjö kommun
Socken/stad:	Nässjö stad
Fastighetsbeteckning:.....	Skogskyrkogården

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Skogskapellet

Tryckta källor och litteratur

Börjesgård, Britt-Marie (2014). Skogskapellet i Nässjö: antikvarisk kontroll i samband med omläggning av tak: Nässjö stad i Nässjö kommun, Jönköpings län, Växjö stift. Jönköping: Jönköpings läns museum

Kling, Olof (1962). Historik angående tillkomsten av kapellkrematoriet (Skogskapellet) å Skogskyrkorådet i Nässjö. Nässjö

Bilaga 1. Beskrivning

2023-10-05

Utlåtande över takkonstruktion, Kapellet Skogskyrkogården Nässjö

Befintlig takkonstruktion är uppbyggd, sett underifrån, med invändig panel, 45*195 plankor längs byggnaden cc1200. I facken är det isolerat 170 mm mineralull. Ovan 45*195 plankor ligger råspont från takfot motnock. Över råspont ligger underlagspapp, läkt och tegel.

Allt bärs upp av limträbalkar och på mitten finns en ganska stor sättning som i samband med omläggning av tegel riktades upp.

De missfärgningarna av vatten som man ser inne i kapellet kommer inte av vatten utifrån utan av kondensbildning i konstruktionen. Varm fuktig luft möter kallare uteklimat, eller tvärt om och bildar kondens. Detta ger sig sedan tillkänna som missfärgningar på innertakspanelen.

Åtgärdsförslag framtaget i samråd med byggkonstruktör Håkan Andersson

Råsponten och isoleringen bör tas bort.

Varje fack kläs in med ångbroms och tejpas så tätt det går mot ovansidan av innerpanelen. Uppe på takåsarna, plankor 45*195, skruvas regel 45*120 cc1200, från takfot motnock. 45*195 och 45*120 isoleras med cellulosa isolering. Luftspalter uppe på 45*120 regel som riktas före råspont. Ny råspont 23*95 och papp uppe på 45*120 regel.

Detta innebär en förhöjning av taket vilket medför att gavlar och takfot delvis måste anpassas med nya plåtdetaljer för att täcka förhöjningen.

/Simon Granlinger

Byggnadsfirma Lundberg & Carlsson AB
Centralgatan 1
571 68 Malmbäck

0380-660115
simon@locab.se
www.locab.se

Projektkod	Projektbenämning	Ort	Beställare	Handläggare	Granskare
-	Takbyte Skogskyrka	Nässjö	N-ö byggplåt	SG	
Urus				Datum	Sida
				2023-10-05	1

Bilaga

Benämning

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Rivningsarbeten

Rivning takpannor på yttertak

Rivning bär- och ströläkt på yttertak

Rivning underlagspapp på yttertak

Rivning spontade bräder på yttertak

Rivning isolering i vindsbjälklag

Angbroms läggs i takåsfack mot ovasida invändig panel, tejpas mellan takåsar 45*195

Isolering bjälklagsskiva, t=120+70 mm, cellulosa

Reglar 45x120 s1200 skruvas uppe på 45*195

Isolering bjälklagsskiva, t=120 mm, cellulosa

Luftspalt av masonit och riktade läkt/reglar

Insäktsnät i takfot

Råspont och papp

Underlagspapp, levereras av plåt

Inbrädning yttertak 23x95 mm, råspont

Luftadnock

ÖVRIGT

Vi ombesörjer all skräphantering för ovan nämnda moment

Bilar och materialtransporter ingår

Yttertaket på kapelldelen på Skogskapellet i Nässjö har fått en ny takbeläggning. Det gamla tegeltaket har ersatts av ett nytt av kopparplåt. Materialförändringen kunde motiveras av att arkitekten i projekteringsstadiet förordade plåt i stället för tegel. Arbetena utfördes vinterhalvåret 2023–2024.

